

...tenyeredben a végtelen...
Köszöntő könyv Bokor József tiszteletére

Muratáj
Irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat
2014/1–2

...tenyeredben a végtelen...
Köszöntő könyv Bokor József tiszteletére

Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva – Lendava

Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – Maribor

2014

Muratáj
Irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat
2014/1-2

ISSN 0353 5584

...tenyeredben a végtelen...
Köszöntő könyv Bokor József tiszteletére

Kiadja az MNMI
és a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kara
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke

Felelős kiadó:
Kepe Kocon Lili
Kolláth Anna

Tördelés:
Meszelics László, GraForma

Szerkesztette:
Kolláth Anna
és N. Császi Ildikó

Recenzensek:
Gadányi Károly
Fűzfa Balázs
Cs. Nagy Lajos

Nyelvi szöveggondozás:
N. Császi Ildikó
Kolláth Anna
Zemljak Jontes Melita

Nyomda:
Pápai Nyomda Kft.

Előfizethető a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet [9220 Lendva, Fő u. 32.]
folyószámláján: NLB PE Lendava 51920-603-32169

Tartalom

TABULA GRATULATORIA.....	11
Kolláth Anna	
Köszöntő.....	15
Bokor József bibliográfiája.....	19
Írások Bokor József tiszteletére.....	39
Beregszászi Anikó	
A magyar nyelv tantárgy tartalma a kárpátaljai magyar iskolákban.....	41
Bodó Csanád	
„Ejsze reaáll a szemed párkö, hogy a literekből kicsitilod a dzsenetikát?” – Magyar nyelvjárási reprezentációk a nyelvi ismeretterjesztésre adott laikus reakciókban.....	52
Csernicskó István	
Nyelvoktatás politikus módra.....	63
Czetter Ibolya	
A „célszörű szögény embör” világa Tömörkény néhány novellájában.....	72
Gadányi Károly	
Bokor József Professzor Úr tiszteletére.....	88
Gasparics Judit	
Tájszavak mozgásban – tájszókutatás régen és ma.....	90
Gróf Annamária	
Nyelvválasztás a generációkon belül és a generációk között a Muravidéken.....	100
Horváth Ferenc	
Köszöntő.....	111
Marko Jesenšek	
Domoljubna davorija in usojenost jezika.....	113

Juhász Dezső

Egy archaizmus a Muravidékről.....129

Kiss Jenő

Dialektológiai észrevételek nyugat-
dunántúli nyelvjárási leírások alapján..... 132

Mihaela Koletnik

Besedje za prostore in opremo v kmečki
hiši v izbranih prekmurskih govorih.....142

Kolláth Anna

A magyar nyelv mint anyanyelv [magyar1]
tantárgyi oktatása a Muravidéken.....156

Kontra Miklós

Harc a kisebbség szó ellen..... 171

P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit

Adalékok a családi nyelv
hagyományőrző szerepéhez.....177

Merényi Annamária

Filológiai megjegyzések Katona József Aubigny
Clementia, vagy is A' Vallás miatt valo Zenebona
Frantzia Országban 4^{dik} Henrik alatt című művéhez.....187

Molnár Zoltán

Szókészleti adalékok Lendváról.....195

Ruda Gábor

Anyanyelvi dominancia és nemzeti identitás..... 204

Sándor Anna

A gömöri nyelvjárások egyik elfeledett,
XX. század eleji kutatójáról..... 214

Miran Štuhec

Ivo Brnčič esszéíró és a szociális proveniencia kritikusa..... 224

Szabó József

A tatárjárás emléke Komárom
és Veszprém megye földrajzi neveiben..... 235

Székely András Bertalan

Gondolatok a nemzet- és nemzetiségpolitika
lehetséges összefüggéseiről Magyarországon,
különös tekintettel a nyelvhasználati jogokra..... 249

Szoták Szilvia

Az őrvidéki magyar nyelvről

Csulak Róza életműve kapcsán.....260

H. Tóth Tibor

A műveltetés kérdéséhez..... 268

Varga József

Dobronak [Lendvavásárhely]: Dobrovník iskolatörténete..... 279

Vörös Ferenc

A természetes és mesterséges

névállomány keveredéséről a Bokor

családnév nyelvföldrajzának tükrében.....290

Vörös Ottó

Szabálytalan gondolatok nyelvről,

nemzetről, hazáról, identitásról.....302

Zágorec-Csuka Judit

A muravidéki magyarok tájnyelvének

sajátosságai Szlovéniában..... 307

Zelliger Erzsébet

Somorjai városi jegyzőkönyvi bejegyzések 1733-ból..... 317

Zinka Zorko

Prekmurski cankovski govor v pravljičah..... 323

Beregszászi Anikó

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász
banikobaniko@gmail.com

A magyar nyelv tantárgy tartalma a kárpátaljai magyar iskolákban

2005 óta az anyanyelvi nevelés tartalma a kárpátaljai magyar iskolákban megújult, szemléleti és módszertani változásokon ment át. Megújultak a tantervek, a tankönyvek és a módszertani útmutatók is. Gyökeresen megváltozott a középiskolai osztályok tananyaga, ahol a grammatika helyett stilisztikai, retorikai és szociolingvisztika ismeretek kerültek előtérbe. Az oktatás célja a helyzethez igazodó nyelvhasználat képességének a kialakítása. Jelen tanulmány a magyar nyelv tantárgy tartalmát mutatja be a kárpátaljai magyar iskolákban.

41

Kulcsszavak: Kárpátaljai magyar oktatás, magyar nyelv tantárgy, tanterv, tankönyvek, additív módszer

1. A kárpátaljai magyar oktatásról.

Kárpátalján a 2013–2014. tanévben 98 magyarul (is) oktató iskola működött. A 11 évfolyamos ukrainai közoktatás három fokozatú. Hatéves kortól kötelező az első fokozat (alsó tagozat, 1–4. osztály), erre épül a második (felső tagozat, 5–9. osztály), majd a harmadik (középiskola, 10–11. osztály). Vannak csak I. fokozatú (elemi) iskolák (1–4. osztály), I–II. fokozatú intézmények (1–9. osztály, általános iskolák), I–III. fokozatú intézmények (1–11. osztály, teljes középiskolák), II–III. fokozatúak (5–11. osztály, gimnáziumok), valamint csupán III. fokozatúak (10–11. osztály, líceumok).

Az Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma által jóváhagyott tantervek külön készülnek magyar nyelvből az I. fokozatú, illetve a II–III. fokozatú iskolák számára. A tanterveket és a tankönyveket az oktatási minisztérium hagyja jóvá, az oktatásban csak a Kijevben engedélyezett tantervek, tankönyvek, oktatási segédanyagok használhatók (BEREGSZÁSZI 2014). A kár-

pátaljai magyar anyanyelvi nevelésben 2005 óta tantárgy-pedagógiai reform van folyamatban (lásd BEREGSZÁSZI 2009, 2010, 2011a, 2012, 2014). Ebben a folyamatban kiemelt szerepük van az iskolai tanterveknek és a magyarnyelv-tankönyveknek. Ezek tartalmi és szemléletbeli átalakítása 2005 óta fokozatosan folyik.

2. A 2005-ös Magyar nyelv tanterv – megjelenik az additív szemlélet.

Az első sikeres lépés az anyanyelvoktatás tartalmának a módosítására és a változtatások kodifikálására a 2005-ben megjelent, a korábbi 11 évfolyamosról 12 évfolyamos oktatási rendszerhez igazított magyarnyelv-tanterv elkészítése volt (KÓTYUK szerk. 2005). Az előző tantervekhez képest ez a tanterv főleg *szemléletében* volt más. Az általános iskola felső tagozatán (5–9. osztály) a tananyag tartalmát (ami jelentős részben grammatika) nem lehetett jelentősen átszabni, ezt az állami alaptanterv nem tette lehetővé. Változtatni lehetett azonban az anyanyelvhez és annak változataihoz való viszonyuláson, és funkcionálisabban lehetett megközelíteni a nyelvtani ismeretek tanítását is. A 2005-ös tanterv újdonsága volt, hogy:

- a) alkalmazta az additív (hozzáadó) szemléletet;
- b) nem a grammatika oktatását tekintette fő feladatának, hanem azt, hogy az iskolából kikerülők képesek legyenek minden helyzethez megtalálni a megfelelő nyelvi változatokat és grammatikai formákat;
- c) kimondta, hogy a nyelvhasználat *helyénvalóságának* ismerete az anyanyelv oktatásának egyik legfontosabb célja.

Jóval jelentősebb változáson ment keresztül a középiskolai osztályok tananyagának tartalma. A 2005-ös tanterv a kárpátaljai magyarnyelv-oktatásban addig példátlan módon a középiskolai osztályokból kihagyta a grammatikát, nem került sor annak harmadszori (az elemi és az általános iskola utáni) újramondására, hanem a nyelvet annak használata felől közelítve stilisztikai, szociolingvisztikai és retorikai ismereteket tartalmaz a következő sorrendben: 10. osztály: funkcionális stilisztika; 11. osztály: szociolingvisztika, a nyelv változatossága; 12. osztály: retorika. Olyan témakörök jelentek meg a középiskolai osztályok tananyagában, mint például a szituatív (beszédhelyzethez igazodó) nyelvhasználat; a nyelv és a nyelvváltozatok fogalma; a nyelv változékonysága

és viszonylagos állandósága; a nyelvváltozatok virtuális egyenlősége és aktuális egyenlőtlensége; a nyelvi alapú diszkrimináció és a nyelvi tolerancia. Beépültek az oktatás tartalmába a helyi magyar nyelvváltozatok jellemző sajátosságairól (nyelvjárási jellemzők, a nyelvi kontaktusok hatásai: kölcsönzés, kódváltás, pragmatikai sajátosságok), a magyar nyelv más változataihoz viszonyított hasonlóságairól és különbségeiről szóló ismeretek.

Az új tanterv alapján új magyarnyelv-tankönyvek is készültek (pl. KÓTYUK 2005, 2006, 2007, 2008), köztük a két középiskolai évfolyam számára is (BEREGSZÁSZI 2010, 2011b). A kárpátaljai magyar közösség elgondolt nyelvi tervezési, azon belül oktatástervezési lépéseinek megvalósítását közben „kissé” nehezítette az ukrán állami oktatáspolitikai kiszámíthatatlansága. A tantervek és tankönyvek esetében például az, hogy 2010 nyarán az ukrán parlament egy hirtelen döntéssel visszaállította a gyakorlatban még életbe sem lépett 12 évfolyamos képzés helyett a Szovjetuniótól örökölt 11 évfolyamost. Ezért új középiskolai tantervre volt szükség (Magyar nyelv, 2010), és két tankönyv helyett egyben kellett összevonni a 11. és 12. osztály tananyagát (BEREGSZÁSZI 2011b), ám ez az oktatásnak a 2005-ös tantervben elképzelt tartalmán, szemléletén és módszerein nem változtatott.

3. Órakeretek és tantervek a jelenben: a 2013/2014-es tanév.

A 2013-2014-es tanévben a nyelvi-irodalmi komponens óraszámai az ukrain iskolákban az alábbi táblázatban összefoglalottnak megfelelően alakultak (1. és 2. táblázat).

A 2013–2014-es tanévben érvényes általános iskolai (5–9. osztály) Magyar nyelv tanterv Bevezetője egységekre bontva megfogalmazza az anyanyelv mint tantárgy oktatásának a feladatait:

- A tanuló ismerje fel az adott nyelv jelentőségét a gondolatok, érzelmek, szándékok *kommunikációs eszközeként*.
- *Különböző helyzetben tudja használni a tanuló az anyanyelvét, mint a közlés eszközt. Ismerje fel a kétnyelvűség előnyét.*
- *Használja a tanuló az írást az önkifejezés eszközeként.*
- *Alkalmazza tudatosan az adott nyelv hangtani, szótani és mondattani szabályait.*
- Legyen képes az adott nyelv nyelvtani struktúráinak, kategóriáinak *használatára*.

Osztály:	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Ukrán nyelv	3	3	4	4	3,5	3	3	2	2	1	1
Ukrán irodalom	-	-	-	-	2	2	2	2	2	2	2
Anyanyelv (magyar)	6	6	5	5	2	2	1,5	2	2	2	2
Integrált irodalom	-	-	-	-	2	2	2	2	2	1	1
Első idegen nyelv	1	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2
Második idegen nyelv	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-

1. táblázat. Oktatási óraszámok a magyar tannyelvű iskolákban
(2013-2014-es tanév, nyelv és irodalom tárgyak)

44

- Az írásbeli közlés során *használja biztonságosan a helyzetnek, szándékának megfelelő stílust, formát.*
- A tanuló legyen képes az adott nyelv alapvető nyelvi és nyelvhelyességi törvényszerűségeinek *alkalmazására*, és művelt szintű használatára törekedjen.
- Legyen képes visszaadni írásban egy-egy irodalmi alkotás lényegét, mondanivalóját.

Az általam dőlt betűvel kiemelt részek mutatják a tanterv szemléleti irányát, nevezetesen, hogy az általános iskolai anyanyelvi nevelés már nem a grammatikai ismeretek öncélú biflázásáról szól, hanem olyan nyelvhasználóvá kívánja nevelni a tanulókat, akik a beszédhelyzetnek megfelelően tudják használni anyanyelvüket a szóbeli és írásbeli nyelvhasználati színtereken, ismerik annak stílusrétegeit, regisztereit, nem zárkoznak el a két-nyelvűségtől, hanem felismerik és használják annak előnyeit a kommunikáció során.

Minden osztály tanterve négy fő tárgykör köré épül: a beszéd, a nyelvtan, a szociokulturális tárgykör, valamint a gyakorlati használat tárgyköre. Hangsúlyozza a Bevezető, hogy a beszéd tárgykörre a kommunikációs elv köré épül, a beszédképesség-fejlesztésre és az írásképesség-fejlesztésre összpontosítva. A hagyományos nyelvművelői retorikától szabadulni vágyik a tanterv, néhol mégis előkerül a „helyes” és „szép” beszéd nem túl egzakt kíváncsága, amit ebben az esetben tudjunk be a szokás hatalmának, mert a „helyes és szép beszéd” elsajátítását különböző közlésfajtájú szövegek vizsgálatán és gyakorlásán keresztül képzelet el.

A nyelvtan tárgyköre részhez minden osztályban grammatikai tárgyú tananyag tartozik, ami még mindig jelentős részét

képezi a tananyag tartalmának. Az 5.-től a 9. osztályig haladva a *„hangtántól kezdve, a szó szerkezeti elemeivel folytatva, mondattani és központosítási ismeretekkel, a szófaji rendszer felépítésével, a szóalkotás módjainak megismertetésével, a magyar helyesírás alapelveivel, a mondat fajaival, az egyszerű és összetett mondat elemzésével, valamint a magyar nyelv történetének korszakaival. A nyelvtani rész teljesen felöleli a nyelvtani struktúrát az általános iskola befejezéséig”* – olvashatjuk a Bevezetőben.

A szociokulturális tárgykör a nemzeti kultúra jellemzőit jelenti a tantervben, a nemzeti hagyományoknak, ünnepeknek, jeles alkalmaknak, személyiségnek, a magyar nemzet szellemi és tárgyi kultúrájának a bemutatását az egyes anyagrészekhez kapcsolódóan. A gyakorlati irányvonal tárgyköre pedig a nyelv használatának a gyakorlatát jelenti, alkotói készségek, együttműködési és kommunikációs stratégiák megvalósítását.

A tanterv a továbbiakban minden osztály esetében két részből áll. Az egyik rész megfogalmazza az oktatandó tananyag tartalmát, a másik pedig az ehhez tartozó, „a tanulókkal kapcsolatos állami követelmények”-et, vagyis azt, hogy mit milyen szinten kell elsajátítani és alkalmaznia az adott osztályos tanulónak.

A tantárgyat oktató pedagógusnak az oktatás gyakorlatában a tanterv alapján tanmenetet kell készítenie.

Érdemes megvizsgálnunk, hogy a „szokásos” nyelvtani ismeretek mellett milyen új tartalmi részek kaptak helyet az általános iskolai osztályok tantervében. Minden osztályban a beszéd tárgykörével kezdődik a tananyag, ami azért fontos, mert így a különböző szövegfajtákkal, a stílusrétegekkel, a kommunikációs szituációkkal ismerkedve, ezekből kiindulva kezdik (illetve folytatják) az anyanyelvi ismeretek elsajátítását, és beszéd- és/vagy írásbeli alkotókészségük, vagyis nyelvhasználatuk fejlődik, tudatosodik. Igaz, hogy 5. osztályban 12 órát irányoz elő a tanterv a beszéd tárgykörére és 48-at a nyelvtanéra, de a nyelvhasználatnak a beszéd felőli megközelítése mindenképpen pozitív szemléletváltás. 6. osztályban a beszéd tárgyköre 8, a nyelvtané 38, 7. osztályban a beszéd 8, a nyelvtan 46, 8. és 9. osztályban a beszéd 8, a nyelvtan 50 óra. A továbbiakban tulajdonképpen már a szaktanáron (is) múlik, hogy a nyelvtani ismeretek tanítása során is érvényesítse a hozzáadó szemléletet, illetve a grammatikai ismereteket ne ön-

célúan, hanem funkcionális megközelítésben, azok használata, használati köre felől közelítve tanítsa.

Az 5. osztályban a nyelvtan tárgykörében főleg hangtani, helyesírási és fogalmazási ismereteket tanulnak a tanulók. A 6. osztályban a nyelvtanra előírányzott 38 órából 27 szófajtan, de ide sorol a tanterv olyan tananyagrészeket is, mint az idézet (1 óra), a párbeszéd (1 óra), a frazeológia (4 óra), a szó alakja és jelentése (5 óra). A 7. osztályban a nyelvtan tárgykörében szófajtani és alaktani ismereteket irányoz elő a tanterv, de az erre szánt 46 órába tartozik bele 5 helyesírási témájú óra is (a magyar helyesírás alapelvei). A nyelvtan tárgyköre tulajdonképpen csak a 8. osztályban tartalmaz teljes egészében nyelvtani ismereteket (mondattan), 8 órát szánva a határozó fajainak tanítására. A 9. osztályban soknak tűnő 50 óra nyelvtan a tantervben sem nyelvtant takar teljes egészében. 32 óra tartalmaz grammatikai tananyagot, a maradék 18 pedig stilisztikával és nyelvtörténettel (a stílusrétegekkel, illetve a magyar nyelv történeti korszakaival) foglalkozik.

A középiskolai osztályokra vonatkozó 2013/2014-es tanévi tanterv még a 2005-ös-höz viszonyítva is tartalmaz pozitív előrelépést az additív szemlélet alkalmazásában, illetve abban, hogy milyen mértékben veszi figyelembe a kárpátaljai magyar közösség valós nyelvhasználati sajátosságait, például a kétnyelvűségi helyzetet.

A középiskolai oktatás Ukrajnában három típusú lehet, ennek megfelelően a középiskolai képzésre három magyar nyelv tanterv készült: standard, akadémikus és profil szakirány számára. A három szakirány között egyébként az oktatás tartalmában, a tananyagban lényeges különbség nincs, csak a tananyag egyes egységeire fordított óraszámok mások. A standard szint heti egy anyanyelvi órát, az akadémikus szakirány heti kettőt, a profil szakirány heti négyet jelent, ez az óraszám-növekedés a tananyag alegységeinek részletesebb kifejtésében, megnevezésében jelentkezik a tantervben.

Egy átlagos középiskola a standard szakirányt jelenti, ennek a képzésformának a tantervét vizsgálom a továbbiakban (CSERNICSKÓ–BEREGSZÁSZI–BRAUN–HNATIK–RISKÓ 2013). A tanterv következetesen nyelvvoktatásról és nem nyelvtantaní-

tásról beszél, és a Bevezetőben megfogalmazza, hogy „célja, hogy a magyar nyelv tanításának hagyományaira épülő, korszerű anyanyelvi műveltséget adjon. Kiemelt hangsúlyt kap a szóbeli és az írásbeli kommunikációs készség fejlesztése. A program alkalmas a gyakorlatcentrikus anyanyelvi tudás és beszédkultúra kialakítására. [...] Meghatározó a nyelvhasználati szempontok érvényesítése a fogalmi ismeretek tanításában, a nyelvi elemek kommunikációs szerepének a bemutatása”.

A középiskolai tanterv nem úgy bomlik tárgykörökre, mint az általános iskolai osztályokban, hanem témakörök köré csoportosítja a tananyagot. A 10. osztályban a tananyag funkcionális stilisztikai ismereteket tartalmaz, nyelvhasználat- és gyakorlatközpontú, a nyelvtan tárgyköre teljes egészében hiányzik. A 11. osztályban a tananyag szociolingvisztikai és retorikai ismereteket tartalmaz, még ha előbbieket néhol nyelvművelő ismereteknek kereszteli is a tanterv, de a nyelvművelés kifejezést nem előíró paradigmaként, hanem gyakorlati tevékenységként értelmezi. Nyelvművelés főcím alatt olvasható pl. a következő tananyagrész:

„A nyelvművelés mint alkalmazott nyelvészeti tudományág. A nyelvművelés mint a nyelvi tervezés része. A nyelvi tervezés fogalma, ágai (helyzettervezés, állapottervezés, oktatástervezés), azok szerepe egy közösség életében. A nyelvművelés célja, feladatai (magára a nyelvre, illetve a nyelvhasználóra vonatkozóan), tartalma és módszerei. Az anyanyelvi nevelés. A beszédkultúra, a beszédművelés és a beszédképesség-fejlesztés. Szerepük a személyiségfejlesztésben. A nyelvi norma és a nyelvhelyesség fogalma. Nyelvszokás és nyelvi norma. A nyelvi norma és a nyelvváltozatok.”

A tantervbe utólag került be – a megyei Pedagógus-továbbképző Intézet munkatársainak „buzgalmából” – egy hagyományos nyelvhelyességi kérdéseket tartalmazó témakör, ami szakszerűtlenül van elkészítve, és nem illeszkedik a tananyaghoz.

A középiskolai osztályok tantervében is helyet kapott a tananyag végén még két tárgykör, a szociokulturális és a stratégiai tárgykör. Ezek megléte állami követelmény. A szociokulturális tárgykör ajánlásai egyébként értő magyartanár kezében nagyon hasznosan egészíthetik ki a tananyag szemléletét, a 10. osztályban pl. ezeket az ajánlásokat találhatjuk:

A nyelvi változatosság	Szövegrészletek a nyelvek sokféleségéről. Sztenderd és nyelvjárási szövegek. Hogyan különböztük el a nyelveket? Hatalom és nyelv összefüggései.	Hány nyelv van a világon? Nyelvjárási jellegzetességek klasszikus íróink munkáiban Mitől nyelv a nyelv? Nyelvészeti és politikai érvek ütköztetése	A tanuló: elemezze, értékelje az olvasás útján vagy más módon [médiумokból, személyes tapasztalások alkalmával stb.] szerzett ismereteket, rendszerezze azokat, válogasson közöttük és használja fel azokat a kívánt kommunikációs cél elérésére, személyiségének fejlesztésére.
Nyelvhasználat és kultúra összefüggései	Az írásbeli és szóbeli kultúra szerepéről. A magyar kultúra gyökerei és jellegzetességei. A magyar kultúra kiemelkedő személyiségeiről. A magyar kultúra helye a világban. A magyar kultúra Magyarország határain túl. A kárpátaljai magyar kultúra	Szomszéd néni meséi [a kárpátaljai magyar szóbeli kultúráról] Kedvenc magyar író Legkedvesebb magyar zeneszerzőm A magyar festészet kiemelkedő alakjai Egy világhírű asztalosinas [Munkácsy Mihály élete és jelentősége]	
A kárpátaljai magyar kultúra kiemelkedő alakjai	A magyar kultúra jelentősége Kárpátalján. Kárpátaljai magyar irodalom, képzőművészet és zene.	Ringó bölcsők nyomában... [a kárpátaljai magyar folklórhagyományokról] Verecke híres útján jöttem én... [a kárpátaljai magyar irodalomról] Kárpátaljai magyar paletta... [kárpátaljai magyar képzőművészek]	
Kárpátalja mint soknemzetiségű és soknyelvű régió. A nyelvi tolerancia.	Kárpátalja területi, gazdasági, demográfiai viszonyai. Nyelvek és nemzetiségek Kárpátalján. A nyelvek érintkezésének következményei. Nyelvi elfogadás és befogadás.	Kik vagyunk és honnan jöttünk? [a Kárpátalján élő nemzetiségekről]	

Az oktatási (stratégiai) tárgykör összegzi az oktatás szemléletét. A 10. osztály végére a következőket irányozza elő:

Kialakítandó készségek	A tanulók előmenetelével kapcsolatos követelmények
Szervezési és ellenőrzési készségek	<p>A tanuló: <u>kijelöli</u> a tanulás célját; <u>megtervezi</u> munkáját a cél elérésére; <u>céltudatosan</u> valóra váltja kitűzött tervét; <u>kritikusan</u> értékeli a végzett munkát és az elért eredményt;</p>
Általános ismeretszerzési készségek	<p>A tanuló: <u>Figyelembe veszi</u>, hogy a tanítás során a nyelv funkcionális és társas szemléletének kell érvényesülnie. <u>Összehasonlítja</u> a nyelv különböző változatait <u>Figyelmét</u> a nyelv változatosságára irányítja <u>Elmélyíti</u> a tanulási folyamathoz kapcsolódó alábbi képességeket: – a kommunikációs képességek; – a tudatos nyelvi viselkedés alakításának képessége; – a kulturális viszonyulások gyakorlásának képessége; – az önértés és világértés, a problémák megfogalmazásának és megoldásának képessége; – az információ megszerzésének és felhasználásának képessége; – a szerzett információ személyiségünkbe való beépítésének képessége. <u>Fejleszti</u> a személyiség kompetenciáinak (irodalmi, nyelvi, problémamegoldó, tanulási stb.) új helyzetekben történő működését és újjászervezését.</p>

49

Érettségire pedig az iskola a tanterv előírásában funkcionális és társas nyelvszemléletben készít fel, figyelembe veszi a tanulók alapnyelvét, a kisebbségi nyelvhasználat jellemzőit, és az alábbi kompetenciákat kívánja kialakítani:

A tanulók előmenetelével kapcsolatos kérdések

A középiskolában az anyanyelv tanításában és tanulásában a nyelv funkcionális és társas szemléletének kell érvényesülnie: a figyelem a nyelv változatosságára és változataira irányul, nem az elszigetelt nyelvi elemekre és az elvont nyelvi rendszerre. A szóbeliségben el kell fogadni a tanulók saját nyelvi változatának a használatát, figyelembe kell venni a kisebbségi nyelvhasználat

sajátos helyzetét és igényeit. A középiskolai nyelvi képzés a megelőző évek tanulási folyamatához kapcsolódik a tanuló alábbi képességeinek elmélyítésével:

- a kommunikációs képességek fejlesztése,
- a tudatos nyelvi viselkedése alakításának képessége,
- a kulturális viszonyulások gyakorlásának a képessége,
- anyanyelvhasználat különböző élethelyzetekben, a sikeres szóbeli és írásbeli kommunikáció képessége,
- az önértés és világértés, a problémák megfogalmazásának és megoldásának a képessége,
- az információ megszerzésének és felhasználásának a képessége,
- a szerzett információ személyiségükbe való beépítésének képessége.

A fejlesztési követelmények a személyiség kompetenciáinak (irodalmi, nyelvi, problémamegoldó, tanulási stb.) új helyzetekben történő működésére és újjászerveződésére irányulnak.

Mindezek után igazán sajnálatos, hogy Ukrajnában, a független érettségi tesztközpontokban a magyar tannyelvű középiskolák végzősei NEM tehetnek anyanyelvükből érettségi vizsgát, így az anyanyelvű iskola, az anyanyelvű iskolában szerzett tudás leértékelődik, társadalmi presztízse csökken, hisz nincs rá szükség a felsőoktatásba kerülés során. Ezért sok kárpátaljai magyar érettségiző választja az anyaországban való továbbtanulást, a magyarországi emelt szintű érettségi vizsgát magyar nyelvből. De ez már túlmutat a tanterv és a tananyag formálóinak hatáskörén.

Hivatkozott irodalom

- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2009. Anyanyelv-oktatás hozzáadó (additív) szemléletben: a magyar nyelv tanterv kínálta lehetőségek. In: KARMACSI ZOLTÁN – MÁRKU ANITA (szerk.) *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században*. PoliPrint. Ungvár. 20–25.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2010. *Magyar nyelv 10. osztály*. Bukrek. Csernyivci.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2011a. A kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatás ideológiai és tantárgy-pedagógiai szemléletváltásáról. *Modern Nyelvoktatás 1*: 32–44.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2011b. *Magyar nyelv 11. osztály*. Csernyivci: Bukrek.

- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2012. *A lehetetlen lehetni. Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában.* Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2014. Új témák, változó szemlélet. Az anyanyelvi nevelés új iránya a kárpátaljai magyar középiskolákban. *Anyanyelv-pedagógia* 2014/1. szám.
- CSERNICKÓ ISTVÁN – BEREGSZÁSZI ANIKÓ – BRAUN ÉVA – HNATIK-RISKÓ MÁRTA 2013. Magyar nyelv. Tanterv a 10–11. osztály számára.
- KÓTYUK ISTVÁN 2005. *Magyar nyelv 5. osztály.* Bukrek. Csernyivci.
- KÓTYUK ISTVÁN 2006. *Magyar nyelv 6. osztály.* Bukrek. Csernyivci.
- KÓTYUK ISTVÁN 2007. *Magyar nyelv 7. osztály.* Bukrek. Csernyivci.
- KÓTYUK ISTVÁN 2008. *Magyar nyelv 8. osztály.* Bukrek. Csernyivci.
- KÓTYUK ISTVÁN (szerk.) 2005. *Magyar nyelv 5–12. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára.* Bukrek. Csernyivci.
- Magyar nyelv 2010. BEREGSZÁSZI ANIKÓ, CSERNICKÓ ISTVÁN, BRAUN ÉVA, HNATIK-RISKÓ MÁRTA (szerk.) *Magyar nyelv 10–11. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű általános középiskolák számára.* Kijev.

Summary

Since 2005 the mothertongue upbringing went through several view and methodological change in subcarpathian schools. The main changes were in the curriculum, the coursebooks and the methodological guides also were renewed. Mainly the secondary schools curriculum has changed, instead of grammar studies the regular curriculum consist of stylistics, sociolinguistics, rhetoric subjects. The main topic of the education is to teach the students how to use properly and effectively their language according to different situations. This paper shows that what is currently teaching in the Hungarian language classes in schools.

Keywords: Transcarpathian Hungarian education, Hungarian language course, curriculum, textbooks, additive method